

מעבר למשוב: פיתוח יכולות הסטודנטים בהערכה מורכבת^a

D. Royce Sadler^b, Griffith University, Australia

מאמר זה עוסק במשוב שמקבלים סטודנטים בחינוך הגבוה על עבודות מורכבות שהם מבצעים במהלך הקורס. בשנים האחרונות גוברת ההכרה בחשיבות של מתן משוב מפורט לסטודנטים על נקודות חוזקה וחולשה של עבודתם, עם הצעות לשיפור. למרות זאת, אצל סטודנטים רבים המשוב אינו משיג כל תוצאה. כדי שסטודנטים יוכלו ליישם את המשוב באופן מועיל, הם צריכים להבין את המשמעות של הטקסט ואת התוכן של המשוב ולהיות מסוגלים לזהות את ההיבטים של עבודתם שזקוקים לשינוי. לשם כך עליהם להיות מסוגלים להבין וליישם שלושה מושגי מפתח: עמידה בדרישות העבודה, איכות הביצוע וקריטריונים להערכת הביצוע. המאמר מסביר מושגים אלו ומציע דרכים שיסייעו לתלמידים להפנימם.

עצמו אינו בהכרח מוביל לשיפור הלמידה. סטודנטים רבים אינם מתעניינים במשוב שהם מקבלים מהמורה (אפילו אם קיבלו דברי שבח) ואינם נשכרים ממנו. לכן מורים מרגישים אכזבה ותסכול. אין נוסחת פלא למשוב מועיל, וכדי שיועיל צריכים להתקיים כמה תנאים הקשורים לאופי המשוב ולעיתוי המשוב.

בחינוך הגבוה המשוב נחשב כחינוכי ומרכזי לקידום של למידה יעילה. זאת משום שהליכי הערכה הם בעלי תפקיד מפתח בעיצוב של התנהגויות למידה, ומשוב יכול להאיץ תהליכים אלו באופן משמעותי. המשוב יכול לעזור לסטודנטים להבין טוב יותר את מטרות הלמידה ולהעריך את הישגיהם הלימודיים בהשוואה למטרות אלו. כן עשוי המשוב להכיר לסטודנטים דרכים לגשר על הפער בין המצב בפועל למצב הרצוי. לפיכך הערכה מעצבת עם משוב מובילה את הסטודנטים להיות לומדים בעלי כישורים עם הכוונה עצמית. מחקרים רבים נערכו על הדרכים היעילות ליצירת משוב ולתקשורו לתלמידים ועל התגובות של הסטודנטים למשוב. למרות זאת, רק חלק קטן מהמחקרים עוסק ברמת החינוך הגבוה. מחקרים אלו מדגישים את ההיבטים התקשורתיים של המשוב, ובייחוד את הדרך שבה סטודנטים תופסים את המשוב ומפרשים אותו.

המשוב מתייחס לכל סוג תקשורת (בעל-פה, כתוב ועוד) מהמורה לסטודנט, לאחר שהמורה העריך ושפט את ביצועי הסטודנט בעבודה. במשוב מציג המורה לסטודנט את הציונים וכן הערות על תפקודו בעבודה. המשוב הוא היבט מרכזי של הערכה מעצבת ואמור לשמש כבסיס לשיפור הלמידה. במחקרים שנערכו בשנים האחרונות על מטרות המשוב חל שינוי בדגשים - מקידום הזיכרון של עובדות לפיתוח של יכולות הסטודנטים לבצע ולהעריך משימות מורכבות. משוב לקידום למידה מורכבת עשוי לשלב מגוון של אלמנטים, כמו ציון המייצג איכות כוללת של העבודה, הסבר מפורט או הצדקה של הציון, תיאור מילולי של איכות העבודה, שבת, עידוד או הערות אחרות מהתחום הרגשי, אבחון של חולשות והצעות לשיפור נקודות החולשה ולחיזוק נקודות החוזקה.

המחקר והניסיון המעשי של מורים רבים בכל ההיבטים והרמות של החינוך מראים שהמשוב

^a המאמר תורגם, תומצת ועובד על ידי העורכת הראשית מתוך:

Sadler, D.R. (2010). Beyond feedback: Developing student capability in complex appraisal. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35(5), 535-550.

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02602930903541015>.

^b D. Royce Sadler, Griffith Institute for Higher Education

עמידה בדרישות העבודה

מורים באקדמיה נתקלים לעתים קרובות בסטודנטים שאינם מקיימים במלואן את הדרישות לעבודה. לא אחת סטודנטים משיבים על דברים דומים לאלו שנשאלו או על שאלות שהן פרשנות שלהם לדרישות המורה. לעתים הסטודנטים רוצים להפגין ידע שיש להם, אבל שאינו רלוונטי לדרישות. סטודנטים שמגישים עבודות כאלו אינם ערים לכך שהם לא מילאו את דרישות העבודה, ובעת קבלת הציון מתאכזבים ממנו. יתרה מכך - הם משתוממים מעצם הורדת הציון ומתלוננים על כך. כדי להימנע ממקרים כאלה, על המורה להגדיר מראש את דרישות העבודה בצורה בהירה ומדויקת שאינה משתמעת לשתי פנים, וגם לחזור ולהסביר לסטודנטים דרישות אלו ומה עלול להוריד להם מהציון בהקשר זה.

איכות הביצוע

המושג איכות ביצוע מתייחס לעבודה שאינה סטנדרטית. איכות ביצוע משמעה הדרגה שבה העבודה המוגשת משיגה את המטרה

כלומר הדגש הועתק מהתמקדות במורים (כיצד המורים כותבים את המשוב) להתמקדות בלמידה ובתלמידים.

מאמר זה מתייחס למטלות של הערכה שדורשות מהסטודנטים להדגים כישורי חשיבה גבוהים (ניתוח, סינתזה, יצירתיות, הערכה או חשיבה ביקורתית) או תפקוד ביעילות מקצועית. יש תחומי תוכן רבים בכל רמות הלמידה (תואר ראשון, תארים גבוהים) שניתן לנסח בהם מטלות מסוג זה. לפני שהתלמיד מבצע את המטלה, המורה צריך להנחות אותו באופן מתאים וליידע אותו בדבר הקריטריונים לשיפוט. ניסוח המטלה הכולל את פרטיה ואת הקריטריונים לשיפוט יכול להיעשות על ידי המורה בשיתוף הסטודנטים.

כדי שהמשוב יהיה מעצב, כלומר יוביל לקידום הלמידה, יש לתכננו כך שיהיה בונה ותומך. הוא צריך להיות מורכב משני חלקים:

- החלק הראשון מדווח לתלמיד את הערכת המורה לעבודה ואת הרציונל להערכה: זיהוי נקודות החוזקה והחולשה של עבודת התלמיד וזיהוי הבעיות בעבודה.
- החלק השני מציע לתלמיד רעיונות לשיפור הביצוע בעתיד וכן מסביר מהם העקרונות הכלליים שבמסגרתם הן תוכלנה להתבצע.

כתיבת משוב מהותי ומועיל עם המלצות לשיפור דורשת השקעה גדולה מאוד של מאמץ ושל חשיבה. יש שיטות לחיסכון במאמץ, למשל שימוש במחווים או במשפטי תגובה מוכנים שרשומים במאגר נתונים וניתנים לשליפה בשלמותם.

למרות מאמצי המורה לנסח את התוכן של המשוב באופן מלא, אובייקטיבי ומדויק כדי שהסטודנטים יפיקו ממנו תועלת ממשית ללמידתם, עולה מהמחקר סטודנטים רבים אינם מבינים את המשוב. זאת משום שהם חסרים את הכלים לפירוש נכון של דברי המורה. הם אינם מסוגלים ליצור הקשרים חיוניים בין המשוב לבין המטלה המוערכת ולפרש את המשוב כפי שהמורה התכוון אליו, וגם אינם מסוגלים להטמיע את האלמנטים של המשוב כדי שיוכלו ליישםם בעבודות הבאות שיגישו.

לפיכך חשוב לצמצם את הפער בין המשוב של המורה לבין הערכת הסטודנט את עבודתו שלו. דרך אחת היא לתכנן פעילות ייעודית להעברת מושגים בסיסיים של הערכה ללא קשר לעבודה המוערכת. יש להביא את הסטודנטים למצב שבו הם מסוגלים להגיש עבודה ברמה מקובלת של איכות. כדי שהם יהיו מסוגלים לפקח על האיכות של עבודתם, הם צריכים להיות מסוגלים להכיר ברמות שונות של איכות ולהיות מסוגלים להסביר את השיפוט שלהם. רכישת מסוגלות זו מועילה להם כי היא מפתחת ידע וכישורים של חשיבה ביקורתית והערכה שיועילו להם גם בעתיד. כדי ששיגו את המסוגלות הנדרשת יש לפתח אצל הסטודנטים יכולות והבנה בשלושה תחומים: עמידה בדרישות העבודה שעליהם לבצע, איכות הביצוע וקריטריונים שעל בסיסם נמדדת איכות הביצוע. כל אלו הם אלמנטים חיוניים בהערכת עבודה מורכבת של סטודנטים במסגרת לימודיהם.

בעיה שכיחה בשימוש בקריטריונים היא שכל מורה מייחס לקריטריון משמעות שונה. כאשר הסטודנט נתקל באותו מושג אך במשמעות שונות, הוא מתבלבל. כדי למנוע זאת, הכרחי לתאם מראש בין מורים באותה מחלקה שימוש עקבי במונחים ובמושגים.

המשוב צריך לא רק לתת מידע על העבודה שהוגשה, אלא גם לאפשר לסטודנטים להבין את הסיבות שבגינן הערות נכתבו. המשוב צריך לפתח אצל הסטודנטים יכולות אישיות של שיפוט מורכב, הן של העבודה שלהם עצמם והן של עמיתיהם. לשם הערכת עבודת עמיתים, הסטודנט צריך לענות על ארבע שאלות (בסדר הנתון): האם תגובה מסוימת עונה לדרישות העבודה? עד כמה העבודה שבוצעה משיגה את מטרתה (מה איכות העבודה)? מהם הקריטריונים לשיפוט שבהם נעשה שימוש? איך ניתן לשפר את העבודה באופן משמעותי?

סיכום

הטענה המרכזית של מאמר זה היא שסטודנטים אינם מפיקים תועלת מהמשוב לשם קידום למידתם, וכי הסיבה העיקרית לכך אינה נעוצה באיכות המשוב אלא בצורה שבה הוא ניתן - כתקשורת חד-כיוונית מהמורה לתלמיד. תלמידים אינם מפיקים תועלת ממשוּב גם כאשר זה כולל רשימת קריטריונים ומחווונים. השאלה היא איך ליצור סביבת למידה אחרת, כזו שתסייע להפנמת שלושת מושגי המפתח הנדרשים להפקת תועלת מהמשוב: עמידה בדרישות העבודה שעליהם לבצע, היכולת להעריך את איכות הביצוע והבנת הקריטריונים שעל בסיסם נמדדת איכות הביצוע.

שלשמה ניתנה. איכות כמושג היא תכונה הוליסטית, משולבת, ולא משהו שמורכב או נבנה על שיפוט של קריטריונים נפרדים או בשימוש במחונן. בעת הערכת איכות, המעריך מפעיל באופן אינטואיטיבי מכלול של קריטריונים המשולבים זה בזה. יש לפתח אצל הסטודנטים את היכולות להעריך איכות במונחים אלו, כדי שהערכתם, בייחוד של איכות גבוהה, תהיה קרובה במהותה להערכת האיכות של המורה.

קריטריונים שעל בסיסם נמדדת איכות הביצוע

קריטריון משמעו תכונה או מאפיין שהוא שימושי בהקשר של קביעת האיכות. יש קריטריונים שהם ברורים ביותר, עם גבולות מוגדרים באופן מדויק. בסוג זה של קריטריונים קל יחסית לקבוע אם עבודה מסוימת עומדת בקריטריונים שנוסחו עבורה. אולם מרבית הקריטריונים הם מופשטים ומוגדרים באופן מדויק פחות. קריטריונים אלו הם לרוב בעייתיים עבור הסטודנטים. דוגמאות לקריטריונים מופשטים מסוג זה הם: הקוהרנטיות של עבודה כתובה, הצגת עדות להנחות שמציגים במסגרת העבודה, מקוריות או ריגורוזיות בהנמקה, אלגנטיות בהוכחה מתמטית או בהליך מתמטי או בחלק של תוכנה, יושרה בריאיון, יעילות בתכנון פרויקט, ועוד ועוד. כשהמורה כולל קריטריונים כאלה בפרטי הערכת המטלות, עליו להבהיר לסטודנטים מה המשמעות של מושגים אלו ומה משמעותם בהליך ההערכה של העבודות שהם מגישים. הסטודנטים צריכים לדעת מתי קריטריונים מתאימים ליישום ומתי אין להפעיל קריטריון מסוים. חשוב מאוד שהסטודנט יבין היטב את הקריטריונים שהמורה ניסח וידע איך להשתמש בהם באופן מתאים.

קרן חינוך ארצות הברית-ישראל United States-Israel Educational Foundation

לשלב פוסט-דוק אמריקאי במחקרים שלך בעזרת המימון והמוניטין של תכנית פולברייט

המועד האחרון להגשת מועמדות למענקי 2014/2015 - 2015/2016 :
1 באוגוסט 2013.

מידע מפורט על התכנית והוראות להגשת מועמדות ניתן למצוא באינטרנט:

http://fulbright.org.il/en/?page_id=1024

<http://catalog.cies.org/viewAward.aspx?n=4397&dc=IS>

http://www.cies.org/us_scholars/us_awards/Application.htm

להסברים נוספים נא לפנות לג'ידי סטבסקי, jstavsky@fulbright.org.il

03-5172392

קרן חינוך ארה"ב-ישראל, המנהלת את תכנית פולברייט לחילופי סטודנטים ומרצים בין ישראל לארה"ב, ממשיכה להפעיל תכנית מלגות ייחודית לחוקרים בתר-דוקטורים אמריקאים.

קרן חינוך ארה"ב ישראל מציעה **8 מענקים** לעמיתים בתר-דוקטורים אמריקאים אשר יעסקו במחקר בישראל בשנים האקדמיות 2014/2015 - 2015-2016 החוקרים שייבחרו ייהנו **ממלגות פולברייט בסך \$40,000** (\$20,000 לשנה x 2 שנים), בנוסף למילגה שיעניק המוסד המארז.

קרן חינוך מבקשת מכם, חוקרים במוסדות להשכלה גבוהה, לפנות אל השותפים שלכם בארה"ב כדי שייבאו את התכנית לתשומת ליבם של החוקרים הצעירים העובדים איתם.

